

ЯКОВЕНКО Р. В.

ЛЕКЦІЯ № 9

з курсу

**ОСНОВИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ**

для студентів інженерно-технічних спеціальностей

м. Кропивницький – 2018

УДК 330.101(075)

ББК 65.01я73

Я47

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики. Протокол від 12 вересня 2018 року № 2.

© Р.В. Яковенко, 2018.

© ЦНТУ, 2018.

Тема 9. МАКРОЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

ЗМІСТ

1. Сутність і типи економічного зростання.
2. Циклічний характер економічного розвитку.
3. Безробіття та його форми.
4. Сутність інфляції, її вимірювання та наслідки.
5. Крива Філіпса та стагфляція.

1. Сутність і типи економічного зростання

Економічне зростання – це збільшення реального ВВП на душу населення, тобто зростання обсягів національного виробництва. Розрізняють два типи економічного зростання:

1. **екстенсивний**, за рахунок кількісного нарощування виробничих ресурсів за умови їх якісної незмінності;

2. **інтенсивний**, пов'язаний з якісним удосконаленням факторів виробництва та підвищенням виробничої продуктивності. Інтенсивне економічне зростання завжди пом'якшує суперечність між необмеженими і постійно зростаючими потребами та мізерними ресурсами.

Крім зазначеного, економічне зростання може викликатись підвищенням рівня сукупного попиту на товари та послуги внаслідок як збільшення кількості покупців так і їх платоспроможності.

Існує низка факторів, які гальмують економічне зростання країни, до них належать:

- неефективне використання чинників виробництва;
- криза фінансово-кредитної системи та інфляція;
- циклічність економічного розвитку та неповна зайнятість;
- недосконалість законодавчої бази;
- зміни в структурі сукупного попиту та ін.

Ці чинники можуть викликати довгострокову депресію (занепад) економіки або її стагнацію. Слід відокремлювати поняття **економічного розвитку (ЕР)**, що відрізняється від економічного зростання. ЕР – це не тільки збільшення обсягів існуючого виробництва а й розробка та впровадження принципово нових товарів на основі нових технологій.

2. Циклічний характер економічного розвитку

Багаторічні спостереження засвідчують, що ринкова економіка розвивається циклічно: економічне зростання змінює спад виробництва, а процвітання – криза й депресія. Ці коливання відбуваються зі сталою послідовністю і у чітко визначених межах. Це дає можливість розглядати циклічність як загальну закономірність економічного розвитку.

Економічний цикл – це рух виробництва від закінчення попередньої кризи до початку наступної. Кожен цикл складається з п'яти фаз: *криза, пожвавлення, піднесення, бум, падіння*.

Рис. 1. Економічний цикл

Розрізняють три групи циклів:

1. **короткі** (малі), тривалість 3-4 роки, пов'язані з відновленням рівноваги на споживчому ринку, їх основою є грошові відносини;
2. **середні** (промислові) цикли, тривають 7-11 років, вони пов'язані зі зміною попиту на засоби виробництва, матеріальна основа – необхідність оновлення основного капіталу;
3. **довгі хвилі**, термін 40-60 років, пов'язані зі змінами в технологічному прогресі, основа – зміна поколінь машин.

На стадії піднесення цикл супроводжується швидко зростаючими темпами інфляції, на стадії падіння – зростанням безробіття.

3. Безробіття та його форми

Безробіття – це неспроможність економічної системи повністю використовувати наявний ресурс „робоча сила”. Історично сформувалось три форми безробіття:

фрикційне – пов'язане з добровільним чи вимушеним пошуком або очікуванням роботи в умовах наявності незайнятих робочих місць, які відповідають фаху безробітних. Воно може відбуватись внаслідок зміни місця проживання або пошуку кращого місця роботи;

структурне – пов'язане з вивільненням робочої сили під впливом структурних зрушень в економіці, які змінюють попит на певні професії, виникає внаслідок змін споживчого попиту на певні види продукції;

циклічне - пов'язане із загальним занепадом виробництва (фазою падіння економічного циклу) та скороченням його обсягів.

Фрикційне та структурне безробіття існують завжди, тому їх додаток називають **природним рівнем безробіття**.

$$\text{Рівень безробіття} = \frac{\text{Кількість зареєстрованих безробітних}}{\text{Сукупна робоча сила}} \times 100\%$$

Закон Артура Оукена: *перевищення фактичного рівня безробіття над природним на 1% призводить до зменшення ВВП на 2.5%.*

4. Сутність інфляції, її вимірювання та наслідки

Одним із найбільших економічних негараздів (разом із безробіттям) є інфляція. **Інфляція** – це знецінення грошей, виражене у вигляді підвищення загального рівня цін. Підвищення цін на окремі товари не є інфляцією, нею вважається підвищення цін на усі товари.

За причинами виникнення розрізняють інфляцію попиту та інфляцію витрат (пропозиції). **Інфляція попиту** характеризує стан економіки, коли купівельна спроможність покупців перевищує кількість доступних товарів, тобто має місце переважання попиту над пропозицією („гроші полюють на товари”). В більшості випадків, причиною її виникнення є надмірна грошова емісія.

Інфляція витрат має місце у випадку подорожчання витрат на виробництво, коли економіка наближається до межі виробничих можливостей. Найчастіше джерелами інфляції витрат є необґрунтоване підвищення номінальної заробітної плати та цін на енергоносії.

За формами виразу інфляція буває відкритою та прихованою. **Прихована інфляція** – це явище, властиве, більшою мірою, командній системі економіки, коли незважаючи на підвищення вартості виготовлення продукції, ціни стримуються державними методами.

В залежності від темпів зростання розрізняють:

- **повзучу** інфляцію, 5-8% на рік, яка є прогнозованою та певною мірою позитивною;
- **галопуючу**, 20-80% на рік, яка є негативним явищем;
- **гіперінфляція**, більше 100% на рік, викликає загальну руйнацію економіки.

Для вимірювання інфляції використовують 2 показники: *рівень (індекс) цін* (Іц) та темп інфляції.

Споживчий кошик в цінах поточного року

$$\text{Іц} = \frac{\text{Споживчий кошик в цінах поточного року}}{\text{Споживчий кошик в цінах базового року}} \times 100\%$$

Споживчий кошик в цінах базового року

І.ц. поточного року – І.ц. базового року

$$\text{Темп інфляції} = \frac{\text{І.ц. поточного року} - \text{І.ц. базового року}}{\text{І.ц. базового року}}$$

Інфляція та безробіття завжди мають місце в будь-якій економіці. Найнегативніше інфляція відбивається на особах, що отримують фіксовані доходи (реальні доходи при цьому зменшуються), власниках заощаджень (зменшуються суми грошових накопичень). Інфляція перерозподіляє кредитні суми між дебіторами та кредиторами на користь позичальників.

Інфляція є негативним явищем лише в тому випадку, якщо темпи зростання цін перевищують темпи зростання доходів населення. Помірна інфляція породжує у підприємців оптимізм щодо їх майбутніх прибутків, стимулюючи, таким чином, підприємницьку активність.

5. Крива Філіпса та стагфляція

Інфляція пов'язана з безробіттям, це доводить **крива Філіпса**, вона вказує на зворотну залежність між цими явищами: *з підвищенням рівня безробіття, зменшується рівень інфляції*. Значення кривої Філіпса полягає в тому, що вона дає орієнтири вибору економічної політики держави: або боротьба з інфляцією, або з безробіттям.

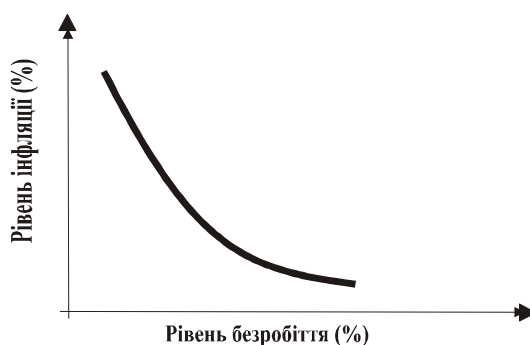

Рис. 2. Крива Філіпса

Найбільш негативним явищем в економіці є **стагфляція** – швидке знецінення грошей, що супроводжується падінням обсягів виробництва і зростанням рівня безробіття. Вона заперечує криву Філіпса і виникає в економіці дуже рідко.

Література:

1. *Яковенко Р. В.* Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
2. *Яковенко Р. В.* Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. *Яковенко Р. В.* Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. *Яковенко Р. В.* Робоча програма дисципліни „Основи економічної теорії” для студентів денної та заочної форми навчання за галуззю знань 13 „Механічна інженерія”, спеціальностей 131 „Прикладна механіка”, 133 „Галузеве машинобудування”, 274 „Автомобільний транспорт”, 192 „Будівництво та цивільна інженерія” / Р. В. Яковенко, Г. К. Волчкова. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 36 с. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6986/1/200pdf.PDF>.
5. *Яковенко Р. В.* Основи економічної теорії для технічних спеціальностей : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кропивницький : КНТУ, 2016. – 50 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6135/1/konsp16.PDF>.
6. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : конспект лекцій. Частина перша. / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 68 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6171/1/konspek1.PDF>.
7. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : конспект лекцій. Частина друга. / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 80 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6172/1/konspek2.PDF>.
8. *Яковенко Р. В.* Основи економічної теорії для студентів юридичного факультету : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КІРУЕ, 2016. – 50 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6419/1/konsUF.PDF>.
9. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : опорний конспект лекцій для студентів спеціальностей „Менеджмент” та „Міжнародні економічні відносини” / Роман Яковенко. – Кропивницький: КНТУ, 2016. – 72 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6168/1/Konspekt16O.PDF>.
10. *Яковенко Р. В.* Наукова робота студентів : методичні поради та рекомендації / Роман Яковенко. – Кіровоград : „ПіК”, 2009. – 40 с. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6104/1/nrsss17.PDF>.
11. *Яковенко Р. В.* Тести для контролю знань з навчальної дисципліни „Економічна теорія” / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : КНТУ,

20016. – 17 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6318/1/test16pdf.PDF>.

12. Яковенко Р. В. Тести для контролю знань з навчальної дисципліни „Основи економічної теорії” для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2011. – 24 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6319/1/test16teh.PDF>.

13. Яковенко Р. В. Економічна теорія : зразки практичних розрахункових робіт / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 22 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6424/1/zrazki.PDF>.

14. Яковенко Р. В. Актуальна тематика наукових досліджень студентів / Роман Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 5 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7097/1/256pddd.PDF>.

15. Яковенко Р. В. Питання до заліку з дисципліни „Основи економічної теорії” для студентів денної та заочної форми навчання / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 4 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6989/1/203pdf.PDF>.

16. Яковенко Р. В. Вопросы для зачёта/экзамена по курсу «Основы экономической теории» в 2017-2018 учебном году для иностранных студентов / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 4 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7096/1/255pdf.PDF>.

17. Яковенко Р. В. Активізація контролю знань з паралельного вивчення економіки та англійської мови / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 8 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7414/1/301pdf.PDF>.

18. Яковенко Р. В. Допоміжна частина з паралельного вивчення економіки та англійської мови / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 11 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7415/1/302pdf.PDF>.

19. Яковенко Р. В. Економічні категорії, економічні показники та економічні закони : навчальний посібник з курсу «Основи економічної теорії» для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 20 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7416/1/303pdf.PDF>.

20. Яковенко Р. В. Анотація курсу „Основи економічної теорії” для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 7 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7394/1/293pdf.PDF>.

21. Яковенко Р. В. Бюджет і бюджетний устрій України : лекція і контрольні тести для перепідготовки та підвищення кваліфікації / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 11 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7418/1/305pdf.PDF>.

22. *Яковенко Р. В.* Якість життя та соціальна політика в концепції людського потенціалу / Р. В. Яковенко, Ю. І. Шорохова // Наук. праці Кіровоградського нац. техн. ун-ту : Економічні науки. – 2012. – Вип. 22, Ч II. – С. 450–456.

23. *Яковенко Р. В.* Теоретико-економічне підґрунтя реалізації завдань демографічної політики на макро- та мікрорівні / Роман Яковенко // Materials of final international scientifically-practical conference [„The Science: theory and practice”]. (Прага, Чехія, 20 липня – 5 серпня 2005 р.). – Praha : Publishing House „Education and Science” s.r.o. ; Prague, Czechia – Dnepropetrovsk, Ukraine – Belgorod, Russia, 2005. – Vol 10 : Economic sciences. – С. 96–104.

24. *Яковенко Р. В.* Тенденції відтворення людського потенціалу в Україні / Роман Яковенко // Матеріали за 6-а міжнародна практична конференція [„Последните научни постижения – 2010”]. (Софія, Болгарія, 17-25 березня 2010 р.). – София : „Бял ГРАД-БГ” ООД, 2010. – Том 9 : Икономики. – С. 60–62.

25. *Щербина Р. Г.* Новітні фактори економічного зростання / Р. Г. Щербина, Р. В. Яковенко // Електронний збірник тез доповідей „Наука – виробництву, 2011” [Електронний ресурс]. – Кіровоград : КНТУ, 2011. – С. 578–579.

26. *Яковенко Р. В.* Стан економічної активності населення в Україні / Р. В. Яковенко, Ю. Ю. Гудима // Materialy VII Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji [„Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2011”]. (07-15 червня 2011 р., м. Перемишль, Польща). – Przemysl : Nauka i stadia, 2011. – Vol. 11 : Ekonomiczne nauki. – С. 23–25.

27. *Яковенко Р. В.* Боротьба з безробіттям в концепції людського розвитку / Р. В. Яковенко, А. Ю. Паршенкова // Матеріали за 8-а міжнародна научна практична конференція [„Новината за напреднали наука – 2012”]. (Софія, Болгарія, 17-25 травня 2012 р.). – София : „Бял ГРАД-БГ” ООД, 2012. – Том 9 : Икономики. Закон. – С. 9–12.

28. *Яковенко Р. В.* Актуальні заходи антиінфляційної політики на сучасному етапі / Р. В. Яковенко, М. Г. Чередніченко // Materialy VIII mezinarodni vedecko–prakticka konference [„Efektivni nastroje modernich ved – 2012”]. (Прага, Чехія, 27 березня – 5 квітня 2012 р.). – Praha : Publishing House „Education and Science” s.r.o., 2012. – Dil 11 : Ekonomicke vedy. – С. 85–88.

29. *Яковенко Р. В.* Боротьба з безробіттям як політика розширення місткості внутрішнього ринку / Р. В. Яковенко, О. С. Тертілова // Materialy IX mezinarodni vedecko–prakticka konference [„Veda a vznik – 2012/2013”]. (Прага, Чехія, 27 грудня 2012 р. – 5 січня 2013 р.). – Praha : Publishing House „Education and Science” s.r.o., 2012/2013. – Dil 15 : Ekonomicke vedy. – С. 40–42.

30. *Яковенко Р.* Ринок праці в Україні та його проблеми / Р. Яковенко, О. Ткаченко // Проблеми та перспективи розвитку теорії і практики обліку, контролю, економічного аналізу і статистики : збірник тез

доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 5 грудня 2014 р. – Тернопіль : Астон, 2014. – С. 146-148.

31. *Яковенко Р. В.* Напрями мінімізації безробіття / Р. В. Яковенко, К. О. Семенюк // Матеріали за 10-а міжнародна научна практична конференція [„Бъдещето въпроси от света на науката – 2014”]. (Софія, Болгарія, 17-25 грудня 2014 р.). – Софія : „Бял ГРАД-БГ” ООД, 2014. – Том 7 : Икономики. – С. 14–15.

32. *Яковенко Р. В.* Аналіз стану на ринку праці України / Р. В. Яковенко, О. Ю. Ткаченко // Materialy XI mezinarodni vedecko–prakticka konference [„Moderni vymozenosti vedy – 2015”]. (Прага, Чехія, 27 січня – 5 лютого 2015 р.). – Praha : Publishing House „Education and Science” s.r.o., 2015. – Dil 3 : Ekonomicke vedy. – С. 62–63.

33. *Яковенко Р. В.* Актуальні завдання боротьби з безробіттям молоді / Р. В. Яковенко, А. П. Киглюк // Матеріали за 11-а міжнародна научна практична конференція [„Найновите научни постижения – 2015”]. (Софія, Болгарія, 17-25 березня 2015 р.). – Софія : „Бял ГРАД-БГ” ООД, 2015. – Том 4 : Икономики. Държавна администрация. – С. 30–32.

34. *Соколенко Ю. В.* Проблеми ринку праці в Україні та перспективи його розвитку / Ю. В. Соколенко, Р. В. Яковенко // Розвиток економічної думки : зб. наук. праць. – Кіровоград : „Поліграф-сервіс”. – 2014. – Вип. 7. – С. 15–19.

35. *Яковенко Р. В.* Актуальні проблеми ринку праці на сучасному етапі / Р. В. Яковенко, О. Ю. Ткаченко // Розвиток економічної думки : зб. наук. праць. – Кіровоград : видавець Лисенко В. Ф. – 2015. – Вип. 8. – С. 18–23.

36. *Яковенко Р. В.* Ефективність національної економіки (частина 1) [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://tusovka.kr.ua/news/2018/02/27/efektivnist-natsionalnoi-ekonomiki>. – Назва з титул. екрану.

37. *Яковенко Р. В.* Ефективність національної економіки (частина 2) [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://tusovka.kr.ua/news/2018/03/06/efektivnist-natsionalnoi-ekonomiki-chastina-2>. – Назва з титул. Екрану.

38. *Яковенко Р. В.* Теорії економічного зростання [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=7986>. – Назва з титул. екрану.

39. *Яковенко Р. В.* Передумови економічного зростання [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=7984>. – Назва з титул. Екрану.

40. *Яковенко Р. В.* Динаміка і статика економічного зростання [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=7992>. – Назва з титул. Екрану.

41. *Яковенко Р. В.* Теорія економічного зростання Роберта Солоу [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=8003>. – Назва з титул. Екрану.

42. *Яковенко Р. В.* Політика національно-економічного зростання (частина 1) [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=8370>. – Назва з титул. екрану.

43. *Яковенко Р. В.* Політика національно-економічного зростання (частина 2) [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=8373>. – Назва з титул. Екрану.

44. *Яковенко Р. В.* Політика національно-економічного зростання (частина 3) [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=8378>. – Назва з титул. Екрану.

45. *Яковенко Р. В.* Активні і пасивні заходи системи державного регулювання зайнятості [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://tusovka.kr.ua/news/2018/06/26/aktivni-i-pasivni-zahodi-sistemi-derzhavnogo-reguljuvannja-zainjatosti>. – Назва з титул. Екрану.

46. *Яковенко Р. В.* Державне регулювання ринку праці [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://tusovka.kr.ua/news/2018/06/28/derzhavne-reguljuvannja-rinku-pratsi>. – Назва з титул. екрану.